

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВЕРВНИХ СУДІВ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ (IX–XII ст.)

І. Бойко, М. Бедрій

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000 Львів, Україна
e-mail: bmarjan@bigmir.net*

У статті висвітлено правовий статус вервних судів Київської Русі, з'ясовано їхню роль у судовій системі цієї держави і розкрито процес формування та розвитку цих органів. Проаналізовано правову природу верви як територіальної громади. Охарактеризовано основні риси вервного судочинства, що ґрунтувалось на давньоукраїнському звичаєвому праві.

Ключові слова: Київська Русь, Руська правда, верв, вервний суд.

Процес демократизації українського суспільства та національного законодавства потребує глибокого пізнання історії громадських інституцій. З метою вдосконалення судової системи України доцільним є вивчення давнього громадського судочинства, врахування цього важливого досвіду. Правовий статус вервного суду в Київській Русі – це тема, дослідження якої повинно внести ясність у наукові дискусії щодо юридичної природи верви, її судових функцій і порядку їх реалізації. Водночас є необхідність звільнити науку історії держави і права України від хибних догм, проголошених комуністично-радянською ідеологією, забезпечивши її подальший розвиток.

Проводячи історико-правове дослідження громадського судочинства на українських землях, стає очевидним, що копні та вервні суди перебувають у певному генетичному зв'язку між собою. Мабуть, було б надто радикально та не зовсім об'єктивно поставити між ними знак “дорівнює”, але той факт, що вервні суди були історичними попередниками копних судів, є очевидним. Оскільки копа походила від верви, то й копний суд – від вервного. Вервний суд не був класичним (у сучасному розумінні) судом, але його рішення виконувались із такою ж обов'язковістю, що й рішення інших судів у подальших історичних епохах. Крім того, термін “вервний суд” є до певної міри умовним, адже він виражає не цілком самостійний юрисдикційний орган, а більшою мірою саму верв, зокрема порядок здійснення нею судочинства.

У VII–VIII ст. було створено об'єднання племінних союзів полян у середньому Подніпров'ї з центром у Києві. На цих землях у VIII–IX ст. виникла перша держава східних слов'ян з назвою “Руська земля”. З кінця IX ст. Руська земля стала центром, політичним і територіальним ядром утворення могутньої держави, яка закріпила за собою назву “Київська Русь”. У процесі формування соціально-неоднорідного суспільства східні слов'яни перейшли від первіснообщинного ладу до феодалного, оминувши рабовласницький. Така своєрідність історичного розвитку пояснюється певними обставинами, серед яких вагоме місце займає організація територіальних громад (вервей), члени яких були рівноправними. Верв (сільська громада) затримала та унеможливила рабоволодіння у східнослов'янському суспільстві [1, с. 8–10].

Важливими рисами судово-адміністративного устрою Київської Русі були, по-перше, поділ судочинства на дві сфери: світське і церковне, а по-друге – невідокремленість суду від адміністрації. У Київській Русі серед судів розрізняли: державні (князівські), церковні, вотчинні (боярські) та громадські (вервні). Громадські суди діяли із найдавніших часів спершу як єдині судові органи, згодом поряд з державними (князівськими) судами. Основним видом цих судів були вервні суди [2, с. 35–36].

Вони замінили “общинні суди”. Про вервний суд Руська правда згадує лише один раз (ст. 15 Короткої редакції Руської Правди), говорячи про “Суд 12 мужів”. В общинного суду була дуже широка компетенція, оскільки у період до становлення держави общинні суди були єдиними судовими органами. Під їхню юрисдикцію потрапляли як цивільні справи, так і кримінальні, зокрема, вбивство чи крадіжка, здійсненні на території общини. З появою вічевих, церковних і вотчинних судів компетенція общинних судів звужувалась, а там, де діяв князівський суд, їх діяльність припинялась [3, с. 24].

Розбудова державної судової системи Київської Русі призвела не лише до звуження компетенції общинного суду, але й до його реформування. Його діяльність було приведено у формальні рамки, оскільки він уже базувався не лише на звичаях, а й на законі, тобто “Руській правді”. Штрафи, які суд присуджував, йшли не на користь громади, а князеві. Водночас юридична природа общинного суду, тобто громадський характер, не змінилися. Він перестав бути тим самим юрисдикційним органом, яким був у додержавний період, зазнавши якісно нового рівень розвитку – вервний суд. Проте в наукових та історичних джерелах терміни “общинний суд” і “вервний суд”, як правило, вживаються паралельно та ототожнюються, що створює певні перешкоди на шляху до історико-правового дослідження громадського судочинства. З вищенаведених міркувань можна висловити думку, що такий підхід не є виправданим і доцільним, адже вервний суд сформувався одночасно з розбудовою праукраїнської держави, тобто Київської Русі, а общинний суд діяв у додержавний період як інститут родоплемінного суспільства на українських землях.

Доки рід–община був невеликим і займав незначний територіальний простір, справи вирішувались за участю всіх його членів. Але з плином часу роди розростались і почали займати великі за обсягом території. Цей процес супроводжувало створення певних середовищ, в яких вирішувались адміністративні потреби громади. Польський вчений Ф. Гавронський називає такі середовища “центрами комунікації”. Общинні суди також були перенесені у ці центри. У зв’язку з розширенням роду та території, на якій він проживав, виникли великі труднощі у забезпеченні участі всіх членів общини в судовому процесі, які згодом зумовили неможливість такої участі. Тому кожне село й осіла група почали делегувати своїх суддів у центри комунікації, де здійснювалось судочинство [4, с. 178–179]. Отож, общинні суди еволюціонували та стали вервними судами.

Назва “вервні суди” виникла від давньоруського слова “верв”. Своєю чергою, термін “верв” походить від шнурка – “вірьовки”, яким вимірювали ділянку землі, зайняту членами верві [1, с. 27]. Верв була сільською територіальною громадою, яку наділяли правом місцевого самоврядування та судовими функціями. Цей орган був характерним не лише для населення Київської Русі, але й для хорватів, оскільки про них згадує як “Руська Правда”, так і Полицький статут, який діяв у Далмації (прибережна частина Хорватії) [5, с. 76]. Члени верві в Київській Русі мали перед князівською владою фінансові, поліцейські та інші зобов’язання. Верв

була колективним власником неподільних земель, здійснювала реалізацією норм звичаєвого права, організацією захисту своїх членів і їхньої власності у конфліктах з державним апаратом, феодалами та сусідніми громадами. Органом управління верви було віче. Її члени несли взаємну відповідальність за сплату князеві податків і за злочини, вчинені на її території, яка була досить великою. Вона охоплювала кілька населених пунктів, розташованих неподалік одне від одного [1, с. 27–28].

В історико-правовій науці розгорілась жорстка дискусія щодо правової природи верви. На думку В.М. Лешкова, верв була союзом осіб, пов'язаних землею, майновим союзом, у певному сенсі географічною общиною, тобто в сучасному розумінні – територіальною громадою [6, с. 154]. З ним не погоджувався Ф. Леонтович, який вважав верв задругою, тобто великою патріархальною родиною. Такої ж думки були багато інших вчених, зокрема Ф. Енгельс і С. Юшков [7]. Більше того, ця думка була офіційною в радянській історико-правовій доктрині, адже верв трактували нею як родинну комуну.

М. Павлов–Сільванський дотримувався думки, що верв – сільська община. Основним його доказом було те, що в Руській правді передбачено колективну відповідальність верви, якщо на її території станеться вбивство, а інститут кругової поруки він вважав однією з основних ознак сільської общини. Б. Греков рішуче обстоював думку про те, що верв – сільська громада. Він спирається головню на неможливість застосувати статті Руської Правди про дику віру (тобто грошовий штраф, що стягувався з общини за вбивство людини) до верви як великої родини. Найсерйознішого удару у сприйнятті верви як задруги завдає одна зі статей “Руської Правди”, яка передбачає можливість індивідуальної відповідальності членів верви у разі, коли вони не вкладаються в дику віру. Отже, дика віра складалась з індивідуальних внесків у неї, а це припускає наявність індивідуального господарства членів верви, тобто приватну власність, що неможлив у родинній комуні [7]. З об'єктивних міркувань слід все-таки визнати верв сільською територіальною громадою, яка зародилась саме у Київській Русі та стала на шлях свого подальшого розвитку.

Швидше за все така територіальна форма співжиття населення в сільській місцевості була зумовлена відповідним етапом розвитку феодального ладу і багатьма об'єктивними причинами: формами феодального землеволодіння, розвитку інституту права власності, сільського виробництва тощо. Однією з найважливіших причин можна також назвати особливості географічного розташування Київської Русі, яка опинилась на шляхах “великих переселень” народів, а тому жила під постійною загрозою ворожих набігів як великий військовий табір, в якому верви набагато більше нагадували військові поселення, ніж родові общини [6, с. 155].

Відомий історик права А. Яковлів висловив свій погляд щодо перетворення родової общини в територіальну громаду (верв). Він зазначав, що згодом економічний розвиток суспільства, зокрема хліборобство, послабив родинний зв'язок і зумовив створення нових форм громадського співжиття: родину змішаного типу, яка складалась із родичів і чужинців, наділених спільною власністю; громаду зі спільним майном; громаду з правом індивідуальної власності її членів на двір і поле та зі спільною власністю на луки, випаси, ліси, озера, лови та ін. Завершальною стадією цього процесу еволюції стало виникнення села – спілки малих громад і дворич. Водночас формувалась громадська форма управління через виборну старшину всіма справами громади, в тому числі охороною правопорядку та безпеки, здійсненням правосуддя та боротьбою зі злочинністю [8, с. 12].

Верв була водночас і давньоруською громадою, і судово-адміністративною одиницею. Судові функції від імені громади виконував вервний суд, який у період існування Київської Русі розглядав усі категорії справ стосовно членів общини та злочини, що були вчинені на її території. Вервний суд складався з “судових мужів” – представників місцевої знаті. Його очолював виборний голова (староста). У “Руській правді” вервний суд називався “Судом 12 мужів” [2, с. 36].

Отже, суддів вервного суду в Київській Русі називали термінами “мужі”, “добрі люди”, “обчі старці”. Їх обирала на цю посаду територіальна громада-верв. Щоправда, інколи траплялись випадки, коли їх обирали лише для вирішення однієї судової справи самими сторонами спору. У таких ситуаціях кожна сторона процесу обирала рівну кількість суддів, тобто по шість. Вервні судді у своїй діяльності були незалежними від стороннього впливу, оскільки вирішували судові справи та карали винних без втручання посадових осіб державної влади [9, с. 188].

Компетенцією цього суду був захист власності, зокрема недоторканності земельних меж. Вервні суди найчастіше розглядали справи про дрібні злочини й проступки селян-смердів. За “Руською Правдою”, на громаду також накладали обов’язок дотримання її процесуальних норм. Їй слід було додержуватись вказівок про те, що вважати караним, і який штраф призначати [2, с. 36].

У Київській Русі засідання вервного суду часто проводились на торгах і конах (земельних ділянках). Цікаво, що в чеського народу суд поротників, який, як і вервний суд, був судом громади, також проводив свої засідання на торгах. До вервного суду люди звертались за допомогою закликів або заповіді на торгу щодо челядина-втікача чи вкраденої речі. На вервний суд вказують статті Руської Правди: про представлення боржника на торг, про вивід послухів на торг, про звід перед 12 мужами (якщо боржник відмовлявся повертати борг), про гоніння сліду з чужими людьми та послухами, про пошуки “тятя” (злочинця) по верві та про видачу товару опікунові перед людьми [9, с. 186–187].

Більшість дослідників підтримують позицію, що “звід 12 мужів”, про який говорить ст. 15 Короткої редакції “Руської правди” є вервним судом, проте є й такі вчені, які вважають цих “мужів” послухами, тобто свідками. На думку російських істориків Н. Карамзіна та А. Зіміна, у ст. 15 Короткої редакції “Руської Правди” йдеться мова про випадок, коли внаслідок зводу був знайдений злодій, але крім знайденої речі він вкрав й інші, повернення яких вимагав позивач, тому є усі підстави вважати 12 мужів, про яких описано у ст. 15 Короткої редакції “Руської правди”, вервним судом. Цей орган вирішував усі справи про крадіжки, в яких застосовувався звід як процесуальна дія [10, с. 56–57].

Верв мала на меті захист прав власності її членів. Для здійснення цієї мети громада використовувала правотворчі, виконавчі та судові повноваження. Вервні суди доволі часто розглядали земельні спори між селянами. Щоб запобігти хаосу у визначенні прав власників, розподіл земель у межах верви відбувався за загальною згодою усіх її членів. В разі виникнення спірних питань розподіл землі міг проводитись за допомогою жеребу. У тих випадках, коли одні селяни пасли худобу там, де інші орали землю, сіяли зерно та очікували посівів, перші завдали шкоду другим, тому їхні дії могли бути оскаржені у вервному суді [11, с. 72–73].

М. Любавський зазначав: “Верви, бачимо, були першим природним об’єднанням, що повстало з вузьких рамок кровної спілки... Вони залишились, як місцеві громади, зобов’язані круговою порукою за злочини, заподіяні в їхніх межах, з владою розшукувати злочинця й ухвалювати вироки про винність свого співчлена” [12, с. 659].

Верви досить часто здобували у князя право на вервну судову автономію за постійну грошову оплату, яка була своєрідною компенсацією для князя за втрачені ним внаслідок діяльності вервних судів судові стягнення та грошові покарання [13, с. 12–13].

Український дореволюційний дослідник Ф. Леонтович наголошував на тому, що суд по верві, землям (конам), на торгу – перед 12-ма мужами або з чужими людьми та послухами суттєво відрізнявся від князівського суду [9, с. 187].

Спосіб здійснення вервного судочинства не є очевидним для сучасної історико-правової науки, оскільки майже не збереглось документальних джерел того періоду, які б відображали особливості верного судового процесу. Безперечно, вервний суд діяв на основі звичаєвого права. Оскільки втіленням давньоукраїнського звичаєвого права була “Руська правда”, можна припустити, що судовий процес у вервних судах був дуже близьким до вимог процесуальних норм “Руської правди” або навіть ґрунтувався на них.

“Руська правда” містить ряд статей, у які регулювали порядок здійснення громадою, зокрема вервним судом, досудового розслідування. Це так звані “звід” і “гоніння сліду”. Звід полягав у відшуканні позивачем належного відповідача за допомогою заклича, зводу у вузькому розумінні, і присяги. До зводу вдавалися у разі викрадення речі або раба. Потерпілий оголошував про це на торгу. Таке оголошення називали закличем. Якщо по трьох днях від часу заклича річ знаходилася, то особа, в якій вона була знайдена, вважалася відповідачем; вона була зобов’язана не лише повернути цю річ, але й сплатити постраждалому штраф у розмірі трьох гривень.

Якщо заклич не був проведений, або річ була знайдена ще до завершення трьохденного строку, чи якщо ця річ була знайдена не у своєму місті або общині (“миру”), а людина, в якій було знайдено річ, що пропала, не зізналася у викраденні, тоді приступали до зводу. Зазвичай людина, в якій було знайдено викрадену річ, виправдовувалася тим, що купила її або іншим яким-небудь чесним способом придбала цю річ. У такому випадку знайдена річ залишалася певний час у володільця, але він повинен був указати власникові речі того, у кого її було ним придбана. Якщо ця третя особа, своєю чергою, не признавалася у викраденні, то вона була зобов’язана вчинити так само: вказати особу, яка передала їй цю річ. Звід міг продовжуватися дотих, доки не знаходився викрадач. Якщо виявилося, що викрадач слід шукати за містом, власник міг проводити звід тільки до третьої особи, яка зобов’язувалася надати власнику зниклої речі її вартість грошима, а сама мала право вести звід далі. У разі знайдення викраденого челядника (холопа) власник взагалі не вів зводу далі третьої особи. Третій чесний покупець передавав холопа власникові, а сам міг продовжувати пошуки викрадача і вести звід далі.

Якщо звід закінчувався пошуком злодія, останній був змушений сплатити продажу і винагороду тому, кому він продав викрадену річ. Інколи звід закінчувався тим, що покупець речі не міг доказати свою безневинність щодо її купівлі. Також звід міг привести до кордонів держави. У цих двох випадках чесний покупець очищався від звинувачень вказівкою на двох свідків купівлі, які приносили присягу. Присяга митника – князівського агента, що збирав податки, через руки якогось проходила купівля, могла замінити присягу двох свідків.

Гоніння сліду полягало у розшуку злочинця по його слідам. Вважалося, що там, де губляться ці сліди, там знаходиться злочинець. Якщо слід був загублений на великій дорозі або у пустинному степу, то розшук припинявся. Гоніння сліду спричиняло собою для верви, в якій губляться сліди вбивці, необхідність самій

шукати злочинця і видати його владі (у даному випадку – іншій верві) або заплатити “дику віру” [14, с. 128].

Вервний суд гнав слід, тобто проводив розшук від села до села. Село, яке вивело слід за межі своєї території вважалось “очищеним” від усяких підозр, зокрема в переховуванні злочинця, тому не несло юридичної відповідальності. Колективна відповідальність на членів територіальної громади також не наступала у тих випадках, коли село, до якого привів слід, добровільно видавало злочинця чи вказувало на нього. Коли слід не вдавалось вивести за межі села, але громада не виступала на захист розшукуваного, слід гнався від “землі” до “землі” або від двору до двору. Селянин, який виводив слід за межі своєї нерухомої власності, також вважався “очищеним”, тому й не притягувався до відповідальності. Якщо слід не хотіли чи не могли вивести, не хотіли знайти та видати злочинця, якщо знищували сліди тощо, наступала відповідальність або верві, або села, або окремих осіб, які володіли нерухомим майном [15, с. 272].

Судовий розгляд у вервному суді починався з присяги суддів. Таке судження логічно випливає з того, що копний процес також починався присягою, а вервні та копні суди перебували в тісному генетичному зв'язку між собою. У процесі присяжної копи копні мужі приймали присягу іменем Святої Трійці. Цілком можливо, що так було й у вервних судах після прийняття в Київській Русі християнства. Натомість у дохристиянський період судді вервного суду, імовірно, присягались Перуном чи Даждьбогом. Ф. Гавронський висловив припущення, що така присяга здійснювалась приблизно так, як це робив князь Ігор, укладаючи договір з візантійцями [4, с. 182].

У розгляді справи вервним судом сторони доводили свою правоту за допомогою судових доказів. У Київській Русі судовими доказами були: власне признання, послухи і видоки, ордалії (так звані “суди Божі”) і присяга. У літературі немає однозначності в тому, що представляють собою послухи і чим вони відрізняються від видоків. Одні дослідники не знаходять різниці між ними, інші вважають послухів співприсяжними, треті – свідками по слуху, а видоків – очевидцями. Мабуть, останні з них є найближчими до правди. Послухи були свідками-пособниками, свідками не факту, а того, що сторона мала хорошу репутацію. Однак не тільки у пізніших пам'ятках права, але вже в самій “Руській правді” видно, що послухи у судовому процесі того часу функціонують як до звичайні свідки [14, с. 128–129].

У розгляді справ вервними судами присяга мала велику доказову силу. Як зазначав В. Сергєєвич, розрізняли присягу додаткову та очищувальну. Першу зазвичай надавалась позивачем за відсутності доказів у незначних справах. Іншу надавав відповідач також за відсутності інших доказів, якщо він заслуговував на довіру. Якщо якась сторона відмовлялась присягати, вона визнавалась вервним судом винною. Якщо присягали обидві сторони, справа вирішувалась поєдинком (“судитися мечем”). Винним вважався той, хто програв бій. Іншим різновидом суду Божого були ордалії – випробування вогнем, залізом і мечем, а з появою християнства – випробування хрестом. Зокрема, Руська правда передбачала випробування водою та залізом, коли позов був наклепним, а також у випадку недостатності доказів (коли свідок – холоп, або ж показання свідка не мало безумовної сили, а обвинувачений не зміг його спростувати) [6, с. 157].

На думку українського правознавця Я. Падоха, рішення вервних судів могли бути оскаржені у князівських судах. Також сторони процесу могли погодитись, щоб передати спір від вервного до державного суду [13, с. 13].

Очевидно, законодавець передбачав, що вервний суд ведеться у традиційному, добре відомому порядку, і тільки спеціально визначена особа (“ємець”, “метельник”) збирав та вів облік штрафів, що йшли на користь князя. Грошима (“Руська Правда” називала їх “кунами”) вважалось не лише срібло, а передусім хутрянні шкурки. Ємець збирав установлену кількість шкурок або срібних монет, упакував їх в особливі мішки, запечатував дерев’яною печаткою, мітив мішки (звідси “метельник”) і готував усе це до приїзду уповноваженої князем особи зі збирання судових штрафів – вірника. За участь у цій процедурі, за “Руською Правдою”, і метельникові-ємцю, і вірнику належала певна частка штрафу, що стягувалась зі злочинця або громади [2, с. 36–37].

У 1097 р. відбувся Любецький з’їзд руських князів, на якому вони зробили спробу врятувати державу від розпаду та припинити чвари між собою. Любецький та інші з’їзди князів (1100, 1101, 1107 рр.) не змогли досягнути своєї цілі, адже Київська Русь у XII ст. остаточно перестала існувати як єдина держава. Розпад Київської Русі дуже негативно позначився на розвитку громадського судочинства на українських землях, зокрема на вервних судах. Припинення існування цієї держави спричинило занепад розвинутої української правової культури, у тому числі у сфері місцевого самоврядування. Проте населення українських земель зберегло у своїй національній свідомості правові звичаї народу. Тому звичай здійснення територіальною громадою судочинства діяв ще декілька століть після розпаду Київської Русі [4, с. 179–180]. Згодом він трансформувався у копні суди та копне судочинство.

Формування та розвиток правого статусу вервних судів у Київській Русі мали фундаментальне значення для утвердження традицій громадського судочинства на українських землях. Верв, яка здійснювала це судочинство, була вираженням появи правового інституту місцевого самоврядування в українському законодавстві, який виник на основі правових звичаїв народу. Обсяг її прав є одним із доказів факту, що вона була територіальною громадою, а не родовою общиною. Вервний суд діяв справедливо, строго та об’єктивно. Він не засуджував винних до смертної кари, що свідчить про рівень правової культури тогочасного суспільства.

1. *Бойко І.Й.* Державний лад і право Київської Русі. – Львів, 2004.
2. *Терлюк І.* Історія держави і права України (Доновітній час). – К.: Атіка, 2006.
3. *Захарченко П.* Історія держави і права України. – К.: Атіка, 2004.
4. *Gawronski F.* S№ dy kupne vel korpe na Polesiu. – б. м. і р.
5. Большой юридический словарь / Под ред. А.Я. Сухарева, В.Д. Зорькина, В.Е. Крутских. – Москва: ИНФРА-М, 1998.
6. Правовий звичай як джерело українського права IX – XIX ст. / За редакцією І.Б. Усенка. – К.: Наукова думка, 2006.
7. *Юшков С.* Нариси з історії виникнення і початкового розвитку феодалізму в Київській Русі // litopus.org.ua
8. *Яковлів А.* Околиці (округи) копних судів XVI-XVIII в. в. на Україні // Життя і право. – Львів, 1929. – Ч. 1.
9. *Леонтович Ф.* Русская Правда и Литовский Статут в видах настоятельной необходимости включить литовское законодательство в круг истории русского права // Антологія української юридичної думки. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Том 2: Історія держави і права України: Руська Правда. – Київ: Юридична книга, 2002.
10. Российское законодательство X – XX веков. – Т.1. – Москва, 1984.

11. *Лешков В.М.* Русский народ и русское государство. История русского общественного права до XVIII в. // Антологія української юридичної думки. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Том 2: Історія держави і права України: Руська Правда. – Київ: Юридична книга, 2002.
12. *Любавский М.* Областное дѣление и мѣстное управление Литовско-Русскаго государства ко времени издания Перваго Литовскаго статута. – Москва, 1892.
13. *Падох Я.* Суди й судовий процес старої України. – Нью-Йорк, Париж, Сидней, Торонто, Львів, 1990.
14. *Юшков С.В.* История государства и права СССР. – Москва, 1961. – т. 1.
15. *Ясинський М.М.* “Село” и “верв” Русской Правды // Антологія української юридичної думки./ Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Том 2: Історія держави і права України: Руська Правда. – Київ, Юридична думка, 2002.

LEGAL STATUS OF VERV (COMMUNITY) COURTS IN KYIVAN RUS' (IX CENT. – XII CENT.)

I. Boiko, M. Bedriy

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str. 1, UA – 79000 Lviv, Ukraine
e-mail: bmarjan@bigmir.net*

In the article the legal status of verv courts in Kyivan Rus' has been elucidated, as well as their role in the judiciary of this state clarified. The process of these bodies formation and development is studied. The legal nature of the verv as territorial community is analyzed. The basic features of verv legal procedure based on old-ukrainian customary law are characterized.

Key words: Kyivan Rus', Rus'ka Pravda, verv, verv court.

Стаття надійшла до редколегії 01.05.2009

Прийнята до друку 01.06.2009